

הרב יצחק אברהם טברסקי

הגדרת מצות ודוי לפי הרמב"ם

הרמב"ם פירש כוונתו בענין הוידוי בתכלית הביאור — אבל, כפי שכתב הוא עצמו¹, אין זה הבטחה שדבריו יהו מובנים לכל. ולפיכך אף הנקודות המפורשים בדבריו טעונים הדגשה.

[א] לדעת הרמב"ם יש מצוה א' בתחום התשובה — והוא שיעשה תשובה ע"י וידוי. המצוה היא הוידוי כמו שכתב הרמב"ם בסה"מ (מצוה ע"ג). וכן כתב ר' דוד ב"ר שמואל הכוכבי² על פי דבריו. ומה שמזכיר הרמב"ם כמה פעמים³ שיעשה תשובה ויתודה היינו שיעשה תשובה ע"י וידוי⁴ שרק ע"י וידוי יכול לעשות תשובה שלימה ולכפר לגמרי על חטאתו⁵. וכן כתב בהל' תשובה (פ"א ה"א) שהוידוי הוא מ"ע. ואין כאן המקום לדון במח' הידועה בהבנת דברי הרמב"ם⁶; ואדון כמה שנלע"ד פשטות דברי הרמב"ם — וכמו שכתבתי — וכן דעת רבים ממפרשי הרמב"ם⁷.

לפי הרמב"ם יש מחייב יחידי לוודות. אין החטא מחייב הוידוי אלא הכפרה. הרמב"ם כותב בסה"מ שחז"ל למדו שהוידוי הנכתב אצל קרבנות אינו הלכה של עבודה אלא הלכה כללית של כפרה. כל דבר המכפר מחייב וידוי, וכמו שמפרט בסה"מ רשימה ארוכה. הרמב"ם מדגיש נקודה זאת כמה וכמה פעמים. מפני שיוה"כ מכפר — לפיכך צריכים להתוודות⁸. וזאת בניגוד לעשרת ימי תשובה שבהם יש רק הזדמנות לכפרה — לא כפרה הבאה מאליה. ולפיכך אין בימים האלו חיוב לעשות תשובה או להתוודות⁹.

וזה כוונת הרמב"ם בפרטו כל הכפרות בפ"א של הל' תשובה. א"ז שיחת מוסר אלא הגדרה הלכתית של המחייבים וידוי. ולפיכך מסיים¹⁰ „שבזמן שאין מזבח כפרה וכו' אין לנו אלא תשובה — כל' אין מחייב וידוי אלא תשובה לבד [חוץ מיוהכ"פ ומיתה וכו' שאינם נוהגים בכל יום]. גם זה אינו התעוררות לתשובה אלא הגדרה הלכתית. והוא ממש דבריו בסה"מ שלמדו חז"ל שאף שלא בזמן המקדש יש וידוי, ע"ש.

[ב'] לפי האמור כאן, ניתן להבין ההבדל שבין ה"עיקר וידוי" של הל' תשובה (פ"א ה"א) ושם (פ"ב ה"ח). הוידוי של פרק א' כולל כל יסודות התשובה — כמו שמגדירים הרמב"ם¹¹. וכן צריך לפרוט החטא. אמנם, בפרק ב' — בענין הוידוי של יוהכ"פ*¹¹ — הרמב"ם א' שהוידוי הוא „אבל אנחנו חטאנו“.

ונראה שהדברים פשוטים, כשהמחייב של הוידוי הוא התשובה הרי צריך להוות את התשובה כדי שיהיה כפרה המביא לוידוי, ולפיכך כולל התשובה בוידוי. אמנם כשיש מכפר מצד עצמה, אין צורך אלא לעיקר וידוי ממש. ולענין פירוט החטא א"צ לזה ביוהכ"פ שהוא כפרה כללית¹² — וכעין דברי הגאונים בתשובה כללית¹³.

[ג'] ובסוגי הוידוי יש כמה יוצאים מן הכלל — והם באמת מוכיחים את הכלל, כמו שיתבאר.

הרמב"ם א'¹⁴ שצריכים להתוודות אף על עבירות שכבר נתכפר עליהם ביוהכ"פ שעבר. ולכאורה היה צ"ע איזו כפרה מחייבו להתוודות. אבל האמת הוא שהרמב"ם אינו מגדיר הוידוי הזה כחלק מהמצוה של וידוי. אלא הוא הלכה של חרטה של השב כמו שמפרש הרמב"ם שהוא מפני „כי פשעי אני אדע וחטאתי נגד תמיד“.

כיוצא בדבר אנו מוצאים בענין וידוי כה"ג ביוהכ"פ¹⁵. לפי דברי הרמב"ם בעיקר וידוי של יוהכ"פ לא היה מקום לוידוי של כה"ג בצירוף „אנא ה' וכו'“. אבל הדברים מבוארים שיש מקור נפרד לוידוי משונה זה, כמו שמפרש הרמב"ם¹⁶. וודויים אלו הם עצמם כפרה — לא רק באים עם הכפרה, ע"ש.

1. במאמר תחיית המתים.
2. ספר הבתים, שערי תשובה (ריש שער א').
3. בכותרת להלכות תשובה, שם (פ"ב ה"ז), ועוד.
4. וזהו רגילות לשון כעין המליצות שמפרש התוס' קידושין (ט: ד"ה הן הן וכו').
5. עי' ספר מצוה של בעל ספר הבתים (מ"ע ע"א). מה' ר"מ הרש"ר (עמ' קנ"ד).
6. עי' על התשובה (עמ' 37—41).
7. עי' מנחת חינוך (מצוה שס"ד). עבודת המלך להל' תשובה. י. פאור, עיונים במשנה תורה להרמב"ם (עמ' 239-240). ר' קאפח בהע' ריש הל' תשובה. ובמיוחד הבנת ספר הבתים שהבאתי למעלה.
8. הל' תשובה (פ"ב ה"ז). וכיוצא בו, שם (פ"א ה"ב) בענין שעיר המשתלח ועוד.
9. שם (פ"ב ה"ו).
10. שם (פ"א ה"ג).
11. שם (פ"ב ה"ב).
- * 11. וכמו שכת' בספר הבתים שערי תשובה (שער ב' סי' ה') שזו עיקר וידוי של יוהכ"פ.

12. שם (פ"ב ה"ז).
13. מובא בחיבור תשובה של המאירי, חלק „משיב נפש” (מאמר א' פ"י) מה' א. סופר (עמ' 198).
14. הל' תשובה (פ"ב ה"ח).
15. יומא (לז).
16. הל' עבודת יוהכ"פ (פ"ב ה"ו). וכ"נ גם ע"פ הגמ'.